

Onderzoek naar de trekroutes van kleine karekieten en bosrietzangers met gebruik van geolocators

Rudy Schippers

Middels traditioneel ringonderzoek is bekend dat onze bosrietzangers het winterseizoen doorbrengen in Oost-Afrika en onze kleine karekieten in West-Afrika overwinteren. Het aantal terugmeldingen is echter beperkt. Daarnaast weten we alleen waar de vogels zijn aangetroffen en weten we niet welke route ze hebben afgelegd om daar te komen. Ook kennen wij geen pleisterplaatsen en hoe lang ze op bepaalde plaatsen blijven foerageren. En blijven ze na aankomst in hun overwinteringsgebied op één plaats, of vertonen zij nomadisch gedrag en verplaatsen zij zich afhankelijk van het voedselaanbod door een hele regio. Om deze vragen te kunnen beantwoorden is het Vogelringstation het Gooi een onderzoek gestart met gebruik van geolocators, minuscule kleine apparaatjes met een sensor, waarmee we de geografische locatie van een vogel kunnen afleiden. Analyse van de opgeslagen data kan echter pas plaatsvinden nadat de vogels in het daaropvolgend voorjaar weer terug zijn gevangen. Dit onderzoek is mogelijk geworden middels financiële steun van zowel het Dineke Sluijters Vogelfonds, zoals vermeld in De Korhaan van mei 2018, alsmede een bijdrage van het IJsvogelfonds van Vogelbescherming Nederland. Deze studie wordt gedaan samen met het Vogelringstation de Haar bij Haarzuilens.

geolocator met uitstekende sensor Harry de Rooij

Als voorbereiding is een inschatting gemaakt naar de grootste kans om eerder geringde vogels terug te vangen. Uit de analyse gebaseerd op terugvangsten van de laatste tien jaar is gebleken dat de beste resultaten verwacht kunnen worden van twee jaar oude mannetjes. Vrouwtjes worden tijdens het broedseizoen veel minder gevangen, omdat die langdurig bij het nest verblijven en minder rondvliegen. Het streven was om in 2018 zo veel mogelijk mannetjes, die in 2016 geboren

waren, te voorzien van een logger (= geolocator).

In 2018 zijn voor dit onderzoek 40 geolocators besteld waarvan 25 ingezet konden worden bij Oud Valkeveen en 15 bij Ringstation de Haar.

Samenwerking met de Universiteit van Groningen

Je kunt niet zomaar vogels van een logger voorzien, omdat dit als een dierproef wordt beschouwd waarvoor een vergunning vereist wordt. Gelukkig bleek het mogelijk om samen te werken met Dr. Raymond Klaassen van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG). Wij kunnen meedoen met het door de RUG gerunde project 'Variatie en flexibiliteit in migratiepatronen' op voorwaarde, dat wij twee nauw verwante soorten gaan vergelijken, in dit geval dus de kleine karekiet en de bosrietzanger. Voor dit programma hebben twee leden van beide ringstations een speciale training gekregen.

Bij Ringstation de Haar is de bosrietzanger algemener dan bij Oud Valkeveen

waarmee het makkelijker is om aan de voorwaarde van een vergelijking met twee soorten te voldoen.

Aanbrengen van loggers

Voor deze studie is de kleinste mogelijke geolocator gebruikt met een gewicht van 0,36 gram. Omdat kleine karekieten en bosrietzangers in Afrika ruïen, is gekozen voor een sensor die boven de veren uitsteekt omdat anders de nieuwe veren de logger zouden kunnen bedekken, waardoor zonlicht niet langer gemeten wordt. De lichtintensiteit is essentieel om te kunnen bepalen, waar zij zich bevinden. De loggers zijn aangebracht op kleine karekieten met een gemiddeld gewicht van 11,5 gram en bosrietzangers van 12,6 gram. Behalve een aluminium ring wordt er ook een kleurring aangelegd om de vogels bij terugvangst snel te herkennen. Ook kunnen we deze geloggerde vogels beter zien, wanneer ze in het voorjaar hoog in het riet zitten te zingen, om ze daarna te kunnen terugvangen. In 2018 is een rode kleurring gebruikt en in 2019 zal dat een blauwe kleurring zijn.

deel vergroting van de foto

kleine karekiet met logger op de rug
en rode kleurring
Harry de Rooij

Het voorjaar van 2018

Vanwege de zware zandstormen in maart/april in de Westelijke Sahara en de uitzonderlijk zware regenval in Noord-Marokko en Zuid-Spanje in de eerste helft van april, ondervonden veel trekvogels die vanuit West-Afrika naar Europa wilden, ernstig oponthoud. Toch werden, net als in andere jaren, de eerste kleine karekieten in de derde week van april gevangen. Deze eerste exemplaren waren allemaal oudere vogels van minimaal drie jaar oud, waarbij de eerste tien vogels als man konden worden geïdentificeerd. Het eerste vrouwtje met een broedvlek werd op 6 mei gevangen en vanaf die tijd kregen we zowel mannen als vrouwen in de netten. Wel werden er toen minder vrouwtjes gevangen, omdat die voornamelijk rondom het nest blijven. Zoals gebruikelijk kwam de veel grotere groep van een jaar oude vogels in de tweede helft van mei aan. Een groot aantal daarvan was in het begin niet seksueel actief waardoor we op het moment dat ze gevangen werden niet konden vaststellen of het een mannetje of een vrouwtje was.

De aanhoudende oostelijke wind van dit voorjaar was gunstig voor de bosrietzangers, waarvan we er dit jaar meer zagen dan in voorgaande jaren. Voor rietvogels is 2018 een gunstig jaar gebleken ondanks het warme en droge weer. Er zaten vooral veel muggen in het riet, waardoor er voldoende voedsel was. Ook waren er dit jaar diverse gevallen van een tweede broedsel waarbij er tot eind augustus en zelfs de eerste week van september nog heel jonge vogels werden

aangetroffen. Er waren beduidend minder vogels met groeistrepen in de staartveren dan in voorgaande jaren. Ook waren er weinig parasieten zoals teken te zien. Het was zeer opvallend dat dit jaar gedurende de hele CES periode (15 april-5 augustus) slechts een enkele kleine karekiet is gevangen die in 2016 geboren is. In De Korhaan van november 2016 werd in het artikel 'Gooise vogels zwaar getroffen door extreme weersomstandigheden' aandacht besteed aan de gevolgen van de zware slagregens van april tot eind juli van dat jaar. Afgezien van de vele slachtoffers die door die slagregens getroffen werden, waren er toen ook nauwelijks insecten waarmee jonge vogels gevoerd konden worden. **We weten nu dat van de 151 jonge kleine karekieten die tijdens de CES periode van 2016 geringd waren, er slechts een enkele vogel in 2018 terug gevangen is.** Gelukkig bleek dit een mannetje te zijn en die is dus van een logger voorzien.

Van de tien bosrietzangers die in 2016 als jonge vogel geringd werden, is er niet een teruggevangen.

Voor het geolocatorprogramma werd prioriteit gegeven aan mannetjes van twee jaar oud, aangeduid als 3kj (derde kalenderjaar). Zoals bovenvermeld lukte het dus maar bij een van de 25 loggers om die aan te leggen bij een 'eigen' vogel van 3kj. Voor de 20 bij kleine karekieten aangelegde loggers zijn uiteindelijk 15 vogels van 3kj of ouder gevonden en vijf vogels die in 2017 zijn geboren. Voor bosrietzangers was de keus beperkt

waarbij het enige criterium een eerdere vangst was. Daarbij kwamen we uit bij twee vrouwtjes van minimaal 4kj, een man van minimaal 3kj en twee mannetjes van minimaal 2kj.

Een van de kleine karekieten is een oude bekende die vanaf 2013 jaarlijks diverse keren in de netten is beland, inmiddels meer dan dertig keer. Hij werd voor het eerst op 12 mei 2013 gevangen als na 1kj en is nu dus minstens 6 jaar oud. Normaal zou dat te oud zijn voor een logger, maar omdat hij tot nu toe elk jaar diverse keren gevangen is, hopen we hem ook in 2019 weer te mogen verwelkomen.

Van de 15 geolocators die bij Ringstation de Haar zijn gebruikt zijn er acht aangelegd bij een kleine karekiet en zeven bij een bosrietzanger waarmee er in totaal 28 kleine karekieten en 12 bosrietzangers naar Afrika zijn vertrokken met een geolocator als rugzakje.

Neveneffecten van het geolocatorprogramma

Om zo veel mogelijk geschikte kandidaten te vinden moesten wij veel vogels zien te vangen. Dit jaar werden waar mogelijk alle netten opengezet. Naast de vangst van oudere vogels kregen we later in het seizoen ook een recordaantal jonge vogels die van een ring konden worden voorzien. Dat betekende voor zowel de kleine karekiet als de bosrietzanger vrijwel het dubbele aantal aan geringde jonge vogels in vergelijking met het gemiddelde van de afgelopen vijf jaar. Mocht het geolocatorprogramma met een jaar verlengd worden dan is het hoopvol dat in 2020 de 3kj vogels ruim vertegenwoordigd zullen zijn.

Tot slot

Hierbij willen wij Staatsbosbeheer danken voor hun medewerking en toestemming om bij Oud Valkeveen dit ringonderzoek te kunnen verrichten. Veel dank ook aan het Dineke Sluifers Vogelfonds en het IJsvogelfonds van Vogelbescherming Nederland voor financiële ondersteuning van dit project

Voor verdere vragen over dit onderzoek of over het ringwerk in zijn algemeenheid kunt u een bericht sturen naar vrs.hetgooi@gmail.com